

Andreu Carranza

De woorden van Babel

A.W. Bruna Uitgevers B.V., Utrecht

I

De beelden vervagen in de mist van die oktoberochtend in 1961, de dag waarop mijn oom en tante me bij hen in huis namen. Ik was kort daarvoor zeven jaar geworden en ik kon niet praten. Van vóór dit moment herinner ik me slechts voren in de lucht, momenten gevangen in een regen van spiegels.

Ik heb weinig herinneringen aan het klooster waar ik woonde tot mijn oom en tante me kwamen halen: de witte muren, de hoge plafonds van een teloorgegane plek, enkele wazige gezichten en het gevoel dat de tijd voorbijvloog; jaren die slechts minuten duurden in een herinnering die zich schuilhoudt. De nonnen zeiden dat ik geen klanken kon voortbrengen omdat ik de woorden vergeten was: ik hoorde en begreep alles, verzeerden ze hun, maar spreken deed ik niet. Volgens de medische verklaring was ik door een traumatische ervaring in shock geraakt en daarom, ook al was ik doof noch stom, hadden mijn hersenen het complexe mechanisme van de taal geblokkeerd. De goedhartige vrouwen waren er echter van overtuigd dat ik met veel geduld en liefde wel weer zou gaan praten.

Aanvankelijk wisten mijn oom en tante niet wat ze met me moesten beginnen; ze waren de wanhoop nabij. Alles veranderde op de ochtend waarop oom Luis een grote schelp naar me toe schoof. Hij legde me uit dat dit een hoorn was, waarmee de kapiteins op de rivierschepen zich konden oriënteren op de dagen dat het mistte. Vervolgens zette hij hem tegen mijn oor en fluisterde: ‘Luister naar de klank. Het zijn woorden.’

Toen hij mijn verwonderde gezicht zag bij het horen van het ruisen in de schelp, wist hij dat hij op de goede weg zat. Elke dag opnieuw legde hij de schelp tegen mijn oor om me de stemmen te laten horen. Hij vertelde me over de woorden, over alles wat je ermee kon doen, en liet me zien hoe ze eruitzagen op papier. Onvermoeibaar schetste hij de vormen van de lettertekens, de bogen en de stokken, figuren die een kaart tekenden van een schat die ik zelf zou moeten zoeken.

Ik keek geboeid toe, zonder te begrijpen wat hij zei. In die tijd was mijn oom een jonge, gespierde man (hij was amper veertig) en de bril die hij altijd droeg gaf hem een intelligente uitstraling; desondanks kwam hij op mij over als een soort goedmoedige zonderling die onbegrijpelijke klanken uitstootte, de ene keer kalm en bedaard, de andere keer vol passie.

Nu ik vele jaren later de flarden van de gesprekken met oom Luis en tante Magdalena bij elkaar zoek, kan ik me zijn betoog vrijwel woordelijk voor de geest halen: ‘Woorden vormen een wereld die leeft zoals jij, zoals ik... Dat is het kostbaarste geschenk... het leven zelf. Luister naar de fluis-terstemmen... Het is de zee, maar tegelijkertijd een woud waarin de bomen met ruisende bladeren tot ons spreken; het is een stad. Luister naar de stemmen, het gelach, de protesten, het gejammer, de emoties, de stiltes... Het zijn gevoelens, omgezet in woorden, van mannen en vrouwen die er niet meer zijn, verloren geraakt in de vergetelheid. Binnen in de schelp kloppen de verhalen van leven. Pak hem maar. Luister aandachtig.’ Alles veranderde pas goed op de dag dat mijn oom me meenam naar zolder, waar ik kennismakte met de drukpers Babel.

Oom Luis was typograaf en de Babel bestond echt. Hij stond op zolder, waar niemand hem kon vinden. Het was een oude familiedrukpers die zo ongeveer uit de tijd van Gutenberg stamde en er heel anders uitzag dan de machines waar mijn oom dagelijks mee werkte in de drukkerij, een kleine bedrijfsruimte aan het plein, pal naast ons huis. Op winderige nachten tikte het uithangbord met de gotische letters rammelend tegen de gevel:

GRAFISCHE KUNSTEN ALBIÓN

Toen mijn oom en tante zich over mij ontfermden, woonden ze al in het dorpje aan de oever van de rivier de Ebro in de provincie Tarragona, waar ik zoveel jaren samen met hen heb gewoond. Oom Luis was echter een telg uit de familie Albión, die tot de oudste drukkersgeslachten van Barcelona behoorde. Hij sprak vaak over zijn vader en zijn grootvader, beiden boekdrukkers net als hij, en ik kon het niet laten om me af te vragen waar mijn wortels lagen, waar mijn vergeten herinneringen gebleven waren.

Ze hadden me verteld dat mijn ouders gestorven waren, dat ik jaren in een klooster had doorgebracht dat tegelijkertijd als weeshuis fungeerde, ergens ten zuiden van Barcelona, maar dat het gebouw gesloopt was kort nadat mijn oom en tante de voogdij over mij hadden gekregen. Hoe ik ook doorvroeg over wie mijn ouders waren en waarom ze gestorven wa-

ren, het antwoord luidde altijd hetzelfde: 'Dat weten we niet. Ze zijn gestorven. We hebben nooit iets over hen geweten. Je was wees. Wij konden geen kinderen krijgen en hebben je geadopteerd, we zijn je gaan halen in het nonnenklooster. Je weet allang hoe het zit: je bent niet echt onze zoon, maar we houden van je als ons eigen kind, misschien nog wel meer. En nu is het afgelopen met al dat gevraag. Aan je huiswerk.'

Meer lieten ze niet los en daarom besloot ik er niet meer naar te vragen. Ik legde me erbij neer. Ik gaf me gewonnen en sloot die periode van mijn leven af. Ik wilde er niets meer van weten en mettertijd verdween het geheel uit mijn gedachten.

Enkele maanden geleden echter liet de geest van mijn vroege jeugd zich opnieuw gelden. Vanaf dat moment wist ik dat ik de geschiedenis moest reconstrueren, dat ik tot de bodem moest gaan om uit te zoeken wie mijn familie was. Zonder het te beseffen zette ik daarmee het grillige spel van het geheugen in werking, dat alle herinneringen door elkaar husselt en sprongen maakt in de puzzel van de tijd.

Ik heb geprobeerd om de leemten in mijn leven op te vullen en te begrijpen. Meer dan eens had ik het gevoel dat ik spoken najoeg die me verder dan ooit van mijn doel verwijderden. En als de luchtspiegelingen vervlogen, als ik dacht dat ik niet meer verder kon, verscheen de drukpers Babel me voor de geest, in de vorm van een schip of wellicht een onbereikbaar eiland dat me aanspoorde om door te gaan. Onwillekeurig ben ik veranderd in een reiziger die de golven van de herinneringen berijdt.

Enkele maanden geleden werd ik ontboden door een notaris in Barcelona. Hij overhandigde me een brief, die zich ontpopte als een open deur naar het verleden.

In een oogopslag herkende ik het ronde, regelmatige handschrift van oom Luis, met de golvende, overdadige op- en neerhalen.

'De laatste wilsbeschikking van de heer Luis Albi3n,' zei de notaris.

Mijn oom en ik hadden elkaar maanden niet gesproken. Hoewel hij al tegen de negentig liep, bezorgde het bericht van zijn dood me een merkwaardig gevoel. Ik zat met mijn ogen strak op de envelop in mijn hand gericht aan het bureau van de notaris, zonder acht te slaan op het bezorgde gezicht van de man, die al enige tijd probeerde mijn aandacht terug te krijgen: 'U moet deze documenten ondertekenen... Dit zijn de sleutels van het huis.'

'Ja, natuurlijk. Neemt u me niet kwalijk...'

Ik verliet het kantoor. Zodra ik thuis was, maakte ik de brief open.

Lieve Pol,

Ik had je moeten bellen, maar je weet, alleen het geschreven woord behoudt zijn waarde tot in de eeuwigheid en wat ik je te zeggen heb, mag je nooit vergeten. Ik ben ernstig ziek en ik denk dat de dood me spoedig komt halen. Het huis waarin je je jeugd hebt doorgebracht is nu van jou: het is alles wat ik nog heb. Doe ermee wat je goeddunkt. Ik heb slechts één laatste wens: keer terug naar het dorp en probeer de drukpers Babel te vinden. Ik weet dat hij hier ergens moet zijn.

De woorden dansten voor mijn ogen: moest ik de drukpers gaan zoeken? Ik had hem voor het laatst gezien op de dag waarop ik het dorp voorgoed verliet en de bus nam naar Barcelona. Ik kende de wens van mijn oom, hij had hem vele malen uitgesproken, en ik wist ook dat alles na mijn vertrek zo veranderd was dat hij het zelf niet kon opbrengen om ernaar op zoek te gaan. Uit mijn telefoongesprekken met tante Magdalena wist ik dat ze alles deed om hem op te beuren, terwijl ik eerst in Barcelona en later in Amerika studeerde. Na het overlijden van mijn tante ging het echter snel bergafwaarts met hem. Hij sloot zich op in huis, wilde het liefst verdwijnen, haar zo snel mogelijk achterna. Toch overleefde hij haar meer dan twintig jaar, maar zonder tante Magdalena was mijn oom Luis slechts een schaduw van wie hij was geweest. Nadat Augustín, zijn assistent, het dorp had verlaten, en pater Isidro overleden was, had hij daar niemand meer.

Pol, ik weet dat ik je uitleg verschuldigd ben over je afkomst, maar ik heb beloofd dat ik je nooit zou vertellen wie je echte ouders waren en dat ga ik ook nu niet doen. Ik wil alleen dat je weet dat de Babel de enige familieschat is die ons nog rest, hij vertegenwoordigt onze identiteit. Denk niet dat je geen verleden hebt. De drukpers is ons erfgoed.

Luis Albión

Postscriptum: Ik weet dat Anna de laatste jaren heel goed voor je is geweest. Neem haar in vertrouwen. Ik hoop dat je de waarheid ooit zult achterhalen en dat je ons allen zult begrijpen.

Ik vouwde de brief dicht en klemde mijn vingers rond de sleutels van het huis. Bij wijze van sleutelhanger had hij ze samengebonden met het fijne garen dat Augustín in de drukkerij gebruikte voor het inbinden, en aan het uiteinde bungelde een kleine gouden letter, de X in kleinkapitaal uit

de elseviergroep. Oom Luis wist dat dit mijn favoriete letter was: de X, die bepalend was voor de hoogte van de overige letters en de deur opende naar talloze herinneringen...

Ik voelde zowel de pijn van het verlies als een enorme ontgoocheling: de laatste zinnen in die brief waren zo raadselachtig. Waarom verwees mijn oom ineens naar mijn 'echte ouders'? Ik begon aan alles te twijfelen. De vragen die ik me in mijn jeugd had gesteld en jarenlang naar mijn onderbewustzijn had verdrongen, kwamen bovendrijven... Wie ben ik? Wie waren mijn ouders? Hebben mijn oom en tante me al die jaren voorgelogen?

Ik hoop dat je de waarheid ooit zult achterhalen...

Frustratie, teleurstelling, onmacht zelfs. Ik reageerde opstandig op het verleden, op het stilzwijgen dat ze hadden bewaard. Er was die middag zelfs een moment waarop ik mezelf probeerde te overtuigen dat het nu, nu ik halverwege de vijftig was, in de herfst van mijn leven, weleens heel slecht voor me zou kunnen uitpakken om alles te weten te komen nu ik het al mijn hele leven zonder dat deel van mijn achtergrond had gedaan. Ja, het was misschien het beste om het huis te verkopen en het verder te laten rusten. Dat was de gemakkelijkste oplossing. Ik werd echter door sterke gevoelsdraden naar de drukpers Babel gezogen.

II

Wie weet stamt mijn aversie tegen kleine, benauwde ruimten uit die schimmige periode, die eerste maanden in huis bij mijn oom en tante. Ik denk nog steeds met een glimlach rond mijn lippen aan de diepgewortelde angst die ik koesterde voor de trap naar de beneden gelegen werkplaats en de straat, evenals voor de trap naar de zolder, omdat mijn angst mettertijd omsloeg in vreugde.

Langzaam maar zeker leerde ik het huis kennen. Ik raakte gewend aan de eetkamer, de keuken en de grote, staande klok, die mijn schuilplaats vormde. Tante Magdalena deed alles om mijn vertrouwen te winnen. Oom Luis sprak heel langzaam tegen me, en altijd met gebaren. Ik had nog steeds geen woord gesproken en ik denk dat ik me in die eerste periode van bewustwording opgesloten voelde in de stilte als in een gevangeniscel.

Na enkele maanden begon hun volharding haar vruchten af te werpen. Ik kreeg langzaam maar zeker door wat de regels van het spel waren. Ik wachtte mijn oom op in de eetkamer, met de schelp aan mijn oor. Na een zware werkdag kwam hij vermoeid de trap op, gehuld in zijn donkere stofjas vol inktvlekken. Zodra hij me zag staan, lichtte zijn gezicht op en dan stak hij van wal met een van zijn bizarre monologen, waarin hij woorden gebruikte die ik niet kende, druk met zijn handen gebaarde en me aan het lachen maakte met zijn ogen en zijn mond. Ik vond het leuk en luisterde verstomd naar alle uitleg. Ik begon gaandeweg bepaalde dingen te begrijpen, vooral als het over de drukpers ging die hij op zolder had verstoppt: de drukpers Babel. Dan kwam hij pas echt op dreef en vertelde hij met drukke gebaren en malle gezichten het ene na het andere verhaal over de machine. Hij sprak zo vaak met me over die oude drukpers dat hij voor mij uitgroeide tot een soort monster, een machine die me met huid en haar kon verslinden of me pardoes naar de diepste spelonken van de hel kon slingeren.

Op een bewolkte, regenachtige middag aan het einde van de winter slaag-

de oom Luis erin me uit mijn schuilhoek te lokken en me mee naar zolder te nemen. We waren aan het spelen en midden in het spel liep hij naar de achter in de eetkamer gelegen trap en wachtte me daar op. Ik draaide me om naar tante Magdalena, in de keuken. Ik keek haar doodsbang aan, maar ze glimlachte en gaf me met een handgebaar te kennen dat ik hem moest volgen. Ik wist niet wat ik moest beginnen van angst, maar uiteindelijk deed ik een stap, en daarna een tweede, een derde... Met de hand van oom Luis stevig in de mijne geklemd en bevend over mijn hele lichaam besteeg ik de trap.

Naarmate mijn ogen zich aanpasten aan het schemerlicht, zag ik dat alle oude machines en in onbruik geraakte apparaten uit de drukkerij op zolder stonden, te midden van kapotte gebruiksvoorwerpen en oude meubels... Alles eindigde in de nok van het huis.

Oom Luis legde zijn wijsvinger op zijn lippen en leidde me behoedzaam naar de westzijde. We betraden zijn heiligdom en voordat we verdergingen drukte hij me op het hart om nooit, onder geen beding, aan wie dan ook te vertellen wat we boven op zolder verborgen hielden. Het was een geheim tussen tante Magdalena, hem en mij. Toen ik mijn hoofd omdraaide, zag ik een grote houten kast die me wenkte, die me riep. Zonder dralen ging ik erop af en trok ik een voor een aan de knopjes die erop zaten, waarop laden vol metalen letters tevoorschijn kwamen: keurig geordende, losse drukletters die klaarstonden om zich als legers tinnen soldaatjes op de bladzijden van een boek te storten.

‘Vind je het mooi, Pol? Het is een letterkast.’

Ik nam dat nieuwe woord zwijgend in me op, zoals ik vele malen daarvoor met nieuwe woorden had gedaan.

Door een rond bovenraampje viel de enige zonnestraal die er deze dag in slaagde door het zware wolkendek heen te dringen naar binnen; hij scheen zijn heldere licht op een berg witte lakens naast de letterkast. Ik bleef roerloos staan, sidderend van angst, verblind door de schittering van die sneeuw witte heuvel die oprees vanuit de diepe duisternis. Ik voelde een mengeling van angst en nieuwsgierigheid. Mijn oom wierp me een blik van verstandhouding toe en zei: ‘Het moment is aangebroken...’

We stapten behoedzaam naderbij tot we er pal voor stonden. Ineens trok mijn oom de lakens weg en hopla... daar was die vreemde machine.

‘Ooooh!’

Vanuit mijn keel, vanuit mijn borst welde een kreet van bewondering op. Ik sprak geen woord, maar het was de eerste keer dat ik het geluid van mijn eigen stem hoorde. Mijn oom nam me stevig in zijn armen.

‘Schreeuw maar, schreeuw maar zo hard je wilt.’

Ik kon niets meer uitbrengen: ik was als betoverd door dat ijzeren monster waarover hij me zoveel had verteld. De vreemde machine was in perfecte staat: goed geolied, en glanzend gepoetst lichtte ze blauwachtig op. Ik was weleens beneden in de werkplaats geweest, waar mijn oom zij aan zij werkte met Augustín, zijn assistent, en daar had ik andere drukpersen gezien, die veel lichter en moderner waren en van de vroege ochtend tot de late avond op elektrische stroom werkten. Ze leken in niets op dit artefact waarvan ik mijn ogen niet kon afwenden, deze machine die aanvoelde als een oude bekende, alsof ze altijd al deel had uitgemaakt van mijn leven. Ze had een magische aantrekkingskracht en bezorgde me tegelijkertijd kippenviel.

Mijn oom keek me diep in de ogen. Hij probeerde me nog meer geluiden te ontfutselen, maar ik kon niets meer uitbrengen. Toen ging hij naast het apparaat staan en kondigde bijna buigend en met grote eerbied aan: ‘Dit is de... drukpers Babel.’

Hij streelde hem alsof het een levend wezen was. Vervolgens ging hij naar de houten kast, haalde een kleine, losse letter uit een lade, hield hem tussen zijn vingers en zei: ‘Letters zijn levende wezens... Kijk maar naar de vorm, de schoonheid. Door zich te verbinden met andere letters, vormen ze de woorden die in ons binnenste leven.’

Hij bracht die mooie P naar zijn lippen, haalde diep adem en sprak hem uit. Daarop pakte hij mijn hand en hield hem voor zijn mond, opdat ik de adem van die letter zou voelen, die opsteeg als een onzichtbare vogel op zoek naar zijn nest in de laden van de letterkast.

‘Nu mag jij. Kijk maar eens of je de O kunt vinden.’

Ik knikte en had de letter waar mijn oom om vroeg al snel gevonden.

‘En nu de L...’

Toen we alle drie de letters bij elkaar gevonden hadden, legde hij ze in spiegelbeeld op een regel en stopte hem in een soort ijzeren raampje.

Bij het zien van mijn verbijsterde gezicht zei hij, terwijl hij het frame op de plaat legde: ‘Dit is de drukvorm... er passen zestien pagina’s in, in octaven.’

Oom Luis stak glimlachend van wal met een van zijn geliefde verhandelingen. Hij gedroeg zich als een professor die door iedereen voor gek verklaard wordt omdat hij kinderen uitleg geeft alsof het volwassenen zijn, druk gesticulerend met een afwezige blik en diep in gedachten verzonken. Hoewel ik niet wist waarom hij die redevoeringen afstak, begreep ik het gevoel heel goed en vond ik het heerlijk om te zien hoe hij met een ernstig gezicht zijn uiterste best deed, wetende dat hij het helemaal alleen voor mij deed.

‘Zonder woorden zijn er geen herinneringen, zijn we niets. De drukpers

is een immens geheugen waarop alle mannen en vrouwen hun leven, hun gevoelens, gedachten, avonturen en zorgen kunnen afdrukken. De drukpers maakt woorden eeuwigdurend, zodat de heldendaden, de wapenfeiten en de gevoelens van die mannen en vrouwen die er niet meer zijn voor het nageslacht bewaard worden, omdat hun erfgoed in geschriften is opgetekend.'

We deden een paar stapjes achteruit en staarden gebiologeerd naar de drukpers. We hielden allebei onze adem in... In zijn ingewanden waren het papier en de metalen letters in gereedheid gebracht; alles lag op zijn plaats om samen te vloeien en de krachten te bundelen om een woord te vormen dat spoedig, zeer spoedig, tot leven zou komen.

Voordat hij zich onderdempelde in de nachtelijke oceaan kwam de ondergaande zon een kijkje nemen bij de machine. Mijn oom keek me aandachtig aan, pakte mijn hand en voerde me behoedzaam mee naar de machine. Toen bracht hij mijn hand omhoog en legde hem op de hengel...

Het mechanische monster zette zich in beweging en na enkele ogenblikken verscheen het bedrukte vel papier. Het was pure magie om die letters van glanzende inkt te zien, vochtig nog, als piepkleine, pasgeboren wezentjes, afkomstig uit de diepste kern van een levend wezen uit de fantasiewereld van dromenland.

'Lees het maar.'

'Pppppol...'

'Pol! Pol, dat ben jij, mijn zoon!' riep oom Luis triomfantelijk uit.

'Pol, Pol, Pol...' Ik bleef de toverformule herhalen, grijnzend van oor tot oor. Ik kon mijn blik niet afwenden van de man die me voor het eerst 'mijn zoon' had genoemd.

III

Ik viel in slaap met de brief van de notaris in mijn handen. Er buitelden vreemde beelden door mijn dromen en bij het ontwaken voelde ik me leeg vanbinnen. Die ochtend staarde ik zonder me te kunnen concentreren naar het lege computerscherm, met een toenemend gevoel van onbehagen. Voor me op tafel lag de sleutel van het huis. Ik wist niet wat ik ermee moest doen. Ik voelde me niet lekker. Ik voelde dat op mijn leeftijd de tijd gekomen was om een hangende kwestie op te lossen die in mezelf besloten lag, in mijn verleden.

De cursor schoot voor mijn ogen heen en weer als het getiktak van de klok van mijn oom en tante, die ik beschouwde als een medeplichtige in die dagen waarin ik naar de hartenklop leerde luisteren.

Er was iets waardoor ik telkens terugkeerde naar de verwarde droom die me meevoerde naar een verafgelegen plek, een wazige, onbestemde herinnering... fragmenten van een uitstapje, een zonnige februariochtend in 1962. Ik liep aan de hand van tante Magdalena. Oom Luis had een gedichtenbundel onder zijn arm en beloofde me dat hij er later die middag uit zou voorlezen, na het eten, onder de bomen aan de oever van de rivier. Dat was de eerste keer dat ik het paarse moiré boekomslag zag. Daarna zou ik het nog honderden malen te zien krijgen, bij de honderden boeken die mijn oom me door de jaren heen te lezen gaf... de boeken met de paarse omslagen...

We staken het plein over en liepen door een kronkelig, aflopend straatje naar de kade. Ik keek met wijd open ogen om me heen naar de huizen, naar een zwervershond. We kwamen andere mensen tegemoet, die naar boven liepen. Mijn oom en tante groetten hen. Ik hield de hand van tante Magdalena stevig vast, bang als ik was dat ze me zou loslaten, en zij keek vol genegenheid en trots op me neer; het was de eerste keer dat we met z'n drieën gingen wandelen.

We staken de rivier over met de oude veerpont. Dit was volgens mij ook

de eerste keer dat ik bij de kade kwam, waar de schepen aangemeerd lagen, waar de masten van de zeilschepen schommelden op het ritme van de stroming, met alle geroezemoes van de bootslieden die handeldreven op de rivier; de wereld die me later zo zou fascineren. Nu was ik zo opgewonden, zo bang eigenlijk, dat ik niet op het landschap lette. Totdat we aan de andere oever afstapten.

Alleen met ons drietjes lieten we de weg langs de rivier achter ons en liepen we het populierenbos door, waar ik tot bedaren kwam en me op mijn gemak begon te voelen, in het bos dat in mijn ogen precies zo was als de wouden in de verhaaltjes voor het slapengaan van mijn oom.

Vrij plotseling hoorde ik hoe de klaterende stroom zich meester maakte van de sfeer. In mijn hoofd weerklonk de echo van de zwaarden van de ridders, het gezang van een prinses met lange vlechten, het gebrul van een vuurspuwende draak, toverspreuken, het suizende geluid van een heks op haar bezemsteel, rondjes draaiend boven de kantelen van een kasteel met dakpannen zo rood als robijnen. De personages die uit de oude drukpers ontsproten hielden me gezelschap, zweefden om me heen. Maar er was nog iets, een schaduw verscheurde de glimlach van tante Magdalena, achter die blik ging iets verborgen wat ik niet kon begrijpen.

De versregels die oom Luis voorlas in het gras onder de bomen bezaten een onstuitbare kracht en verjoegen de spoken die me achtervolgden, de sporen van angst die ik vermoedde onder de medelijdende glimlach van mijn tante...

Yo no sé muchas cosas, es verdad.

Digo tan sólo lo que he visto.

Y he visto:

que la cuna del hombre la mecen con cuentos...

Que los gritos de angustia del hombre los ahogan con cuentos...

Que el llanto del hombre lo taponan con cuentos...

Que los huesos del hombre los entierran con cuentos...

Y que el miedo del hombre

ha inventado todos los cuentos.

Yo no sé muchas cosas es verdad.

Pero me han dormido con todos los cuentos...

Y sé todos los cuentos

*Ik weet niet heel veel, dat is waar.
Ik kan slechts verhalen van wat ik heb gezien.
En dit heb ik gezien:
Dat de wieg van de mens wordt gevlochten van verhalen...
Dat de smartenkreten van de mens worden bedolven onder verhalen...
Dat de jammerklachten van de mens worden verstomd door verhalen...
Dat de beenderen van de mens worden begraven met verhalen...
En dat de angst van de mens
alle verhalen heeft verzonnen.
Ik weet niet heel veel, dat is waar.
Maar ik ben in slaap gesust met alle verhalen...
En ik ken alle verhalen.*

Op den duur leerde ik dat dit een gedicht was van León Felipe, *Sé todos los cuentos*, maar die eerste keer, toen de stem van mijn oom het voorlas uit het boek met de parse moiré kافت, bracht de schoonheid ervan me tot rust zonder dat ik behoefte had aan die kennis.

Achter het bureau van mijn werkkamer maakte mijn geheugen opnieuw een sprong in de tijd. Ik keerde terug naar het verleden, waar de stem van mijn tante opklonk als een verre echo. Het was de laatste keer dat we elkaar spraken.

Ik was terug uit de Verenigde Staten, waar ik jarenlang had gewoond, aanvankelijk als student, later als leraar. Zonder hun te laten weten dat ik zou komen, had ik op het vliegveld een taxi genomen naar huis. Ik arriveerde op een februariavond in 1987. Ik was moe van de reis en besteedde geen aandacht aan de veranderingen die het dorp had ondergaan. Er waren vele jaren verstreken sinds ik was vertrokken. Veel te veel. Ik was van plan om heel lang te blijven.

Ze waren allebei blij verrast toen ze me zagen. Ze waren veranderd, hoewel ik daar geen seconde bij stilstond. De sporen des tijds. Ik herinnerde me hen precies zoals ik hen de laatste keer had gezien, jaren geleden. Na de eerste omhelzingen en tranen, de gestamelde emotionele woorden, vertelde ik dat ik voorgoed zou blijven. Tante Magdalena reageerde totaal anders dan ik had verwacht: 'Je kunt vannacht hier blijven, Pol, een paar dagen misschien. Ik zal je kamer in orde maken. Maar daarna moet je je eigen weg volgen. We hebben je alles gegeven. Je hoort hier niet, Pol. Ga hier vandaan. Je kunt hier niet blijven. Ga reizen, leer andere mensen kennen, lees en vooral, schrijf, schrijf... we hebben alle vertrouwen in je.

Maar kom niet terug naar dit dorp. Ga hier weg...'

Ik vertrok zonder mijn koffers te openen.

De taxi stond geparkeerd op het plein. De taxichauffeur die me naar het dorp had gebracht zat in het café te eten, dus daar ging ik naartoe. Toen hij klaar was, bracht hij me terug naar Barcelona. Ik was bitter teleurgesteld. En toch was niemand schuldig aan deze situatie. Ik was al jaren zelfstandig, sinds de dag dat ik was vertrokken om in Barcelona te gaan studeren. Toen ik daar woonde, kwamen ze me van tijd tot tijd opzoeken, maar in de Verenigde Staten zijn ze nooit geweest.

Ik begreep dat het zo beter was en legde me erbij neer. Onze werelden waren verschillend en ik moest zonder spijt mijn eigen weg volgen. Na die ontmoeting vestigde ik me voorgoed in Barcelona, in de calle Mare de Déu de Montserrat, nummer 44, 2.º – 1.ª, niet ver van het Guëllpark. Enkele dagen na mijn komst overleed tante Magdalena plotseling aan een hartaanval. Het was Augustín, de oude assistent uit de drukkerij, die me daarvan verwittigde. Ik aarzelde geen moment, stapte in de auto en reed naar het dorp. Het was een winterse dag.

Tijdens deze emotionele terugrit naar het dorp waar ik mijn jeugd en mijn puberteit had doorgebracht, dacht ik aan niets anders dan aan mijn tante, terwijl de tranen over mijn wangen stroomden. Boven aan de heuvel, voordat ik de kronkelweg naar het dorp zou afdalen, hield ik halt. Het deed me verdriet dat ik op deze manier afscheid van haar moest nemen, zonder een laatste omhelzing of een laatste woord.

De dichte nevel lag als een dikke deken over de talloze, door gestapelde muurtjes van elkaar gescheiden terrassen met olijf- en wijngaarden en loste op aan het einde van de vallei, boven de vruchtbare alluviale gronden. Pas tegen het einde van de lente en in de zomer zouden de laatste nevelslierten oplossen en werd in het heldere zonlicht het paradijs zichtbaar: een landschap waarin alle mogelijke groenschakeringen oplichtten, bezaaid met boomgaarden, kleine hofsteden, waterraderen, putten, poelen en hier en daar enkele palmen, veranderd in reusachtige trechters die de honing van de brandende zomerzon distilleerden.

Ik stond uit te kijken over dat immense, grijze meer dat de vallei bedekte, in het besef dat ik voorgoed afscheid nam van het landschap van mijn jeugd.

Ik stapte weer in de auto en werd zodra ik naar beneden reed opgenomen in de mist die opsteeg vanuit de rivier. Hoewel ik hem nog niet kon zien, voelde ik zijn kloppende aanwezigheid in de diepte, aan het einde van de vallei, als een immense draak met olijfgroene, zilverkleurige schubben. Ik dacht aan de gelukkige jaren van mijn jeugd, de boomhut van Kikker in

de takken van de oude populier, de moederboom, verscholen in een dicht woud van riet en enorme tamarinden, waarvan de takken zich uitstrekten over de rivier. Vanuit de hut sprongen en doken we naakt het troebele water in of lieten het hoog opspatten door een bommetje te maken. We bouwden vlotten, knutselden hengels in elkaar om te vissen... In de zomervakantie was de rivier onze Hof van Eden, een luthof vol verborgen schatten in het lommerrijke bos, die echter van het ene moment op het andere in een angstwekkend opperwezen kon veranderen wanneer het water aanzwol en bulderde in woeste razernij.

Ik volgde de oude weg tot de eerste huizen als geestverschijningen opdoemden voor mijn ogen. Ik draaide het raampje open en luisterde naar het doffe gemurmel van het water. De melodie was nog even hypnotiserend als vroeger en bracht me terug naar die onweerstaanbare aantrekkingskracht op warme zomerdagen, waardoor alle dorpskinderen als betoverd door de melodie en ondanks het strenge verbod naar het water werden gelokt (zoals de kinderen in het verhaal van de rattenvanger van Hamelen, dat tante Magdalena me voorlas tijdens de siësta), en waarbij deze fluitspeler elk jaar een leven nam om nooit meer terug te geven.

Het was alsof de tijd had stilgestaan. De mist nam tijdens de lange wintermaanden bezit van het dorp en hield de beelden van mijn jeugd intact. Ik parkeerde de auto en liep het plein op. Precies op dat moment werd de kist de kerk uit gedragen, ik was te laat voor de dienst. Ik ging naast oom Luis staan en wierp hem vanuit mijn ooghoeken een steelse blik toe; hij zag er belabberd uit. Ik beroerde zijn hand. We staken het plein over. De lantaarnpaal stond nog steeds midden op het plein, bij de halte van de streekbus. Het was zo mistig dat ik onze burens en het handjevol vrienden van de familie slechts met moeite kon onderscheiden. De tijd had hun gezichten, hun gelaatsuitdrukkingen, bedekt met een kalkachtige laag, onwerkelijk haast, die leek te versmelten met de nevel. Het plein, de huizen, de hele omgeving kwam me zo onwezenlijk voor als een decor.

Oom Luis en Augustín zetten koers naar de gemeentelijke begraafplaats. Ik ging zwijgend naast Augustín lopen, die al niet meer in het dorp woonde, maar was gekomen om mijn oom bij te staan. Er ging niemand anders met ons mee.

De begrafenisondernemer sloot de nis en op hetzelfde moment stak de wind op. De mist trok op. De windvlagen verjoegen de nevelslierten en vormden losse wervelwinden, die de dorre bladeren van de kransen en de verwelkte bloemen bij de nissen en de kruisen meedogenloos met zich meevoerden. Oom Luis zei iets, maar zijn woorden klonken als een zach-

te fluistering en gingen verloren in de ritselende wind, de dwarrelende bladeren. Ze woeien hoog op in de sombere lucht boven de graven.

Augustín moest gaan. Hij had zijn auto buiten het dorp geparkeerd en nam afscheid voor de deur van de werkplaats, die enkele jaren geleden gesloten was. Hij was sterk veranderd. De ondeugende blik die ik me zo goed herinnerde van de middagen dat ik in de drukkerij mocht helpen, was uit zijn ogen, van zijn gezicht verdwenen. Vroeger mocht ik Augustín altijd helpen met de machines: de degelpers, de drukpers, de bindmachine... Vooral als we affiches moesten drukken voor de feestweek, waar gekleurde ballonnen, clowns en draaimolens op stonden.

Op de drempel van het huis, naast de ingang van de werkplaats, draaide oom Luis zich plotseling om. Zijn gezicht was verwrongen tot een masker dat ik niet begreep: 'Ga weg uit het dorp, Pol. Keer nooit terug. We hebben vandaag je tante Magdalena begraven, maar als je hier blijft, zul je levend begraven worden. Iedereen gaat weg, de weinige gezinnen die er nog zijn trekken naar het nieuwe gedeelte. We hebben gedaan wat voor jou het beste was. Zij wilde hetzelfde als ik: dat je voorgoed uit het dorp vertrekt. Dat is haar laatste wens. Ga weg, ik wil niet dat je mee naar binnen gaat. Verdwij. Dit dorp is vervloekt.'

Oom Luis omhelsde me, kuste me op mijn wang en fluisterde me met gebroken stem in het oor: 'Belof me dat je hier nooit zult terugkeren.'

Ik wist niet wat ik moest zeggen. Ik kon van emotie en verdriet amper iets uitbrengen.

'Ik belof het.'

Als verdoofd bleef ik voor de deur van de werkplaats dralen. Huilend vroeg ik me af wat ik moest doen, ik was radeloos; ik wilde me tegen de deur werpen, het uitschreeuwen, ik wilde zijn verdriet delen, zijn last dragen, zijn verdriet verzachten. Toen begon de klok te luiden. Ik keek omhoog naar de torenspits, de trots van het dorp. Gregorio, de koster, had zijn doel eindelijk bereikt: een klok die luidde met de klank van engelengezang. Het beieren hield minutenlang aan en voerde me mee naar het verleden, hoewel er ook een zekere dreiging doorgalmde in het geluid. Het klonk als de stem van een geschiedenis die verderging dan de tijd. Ik draaide me op mijn hielen om en vertrok.

Enkele weken later belde ik hem op. We voerden een heftige discussie. Hij drukte me nogmaals op het hart dat ik daar niet welkom was, dat ik nooit naar het dorp mocht terugkeren. Ik had hem een belofte gedaan en daar diende ik me aan te houden, ik moest de laatste wens van tante Magdalena respecteren. We hadden nooit eerder op deze toon met elkaar gesproken. Hij leek wel een vreemde. Na een lang gesprek veranderde hij

abrupt van onderwerp en begon hij over een vriendin van de familie, Anna Britges, een uitgeefster.

‘Als je op een dag een boek hebt geschreven, ga dan naar haar toe. Zij zal je helpen.’

In die eerste maanden in de stad, voordat ik werk ging zoeken als leraar en aan mijn nieuwe leven zou beginnen, besloot ik een plan uit te voeren waar ik al langere tijd mee rondliep. In de Verenigde Staten had ik in grote lijnen een verhaal opgezet zonder er ooit verder mee te komen en dit leek me een goed moment om het te voltooien. Ik zette me met hart en ziel aan het schrijven. Dat hielp me om te vergeten, afstand te schep- pen, een nieuwe toekomst op te bouwen. Ik maakte lange wandelingen door mijn wijk, Guinardó, vergezeld door mijn hond, een witte boxer. Zij was mijn voornaamste gezelschap in de maanden waarin ik weinig anders deed dan schrijven. Schuin tegenover me woonden de eerste twee vriendinnen die ik in de buurt kreeg, Inma en Concha. We maakten regelmatig een praatje en zij lazen de eerste schets van mijn boek.

’s Morgens ging ik stevast naar café Tosta, waar drie broers uit de gemeente Bellpuig in Lerida de scepter zwaaiden. Daar vond ik warmte en gezelligheid.

Aan het einde van de zomer van 1987 voltooide ik mijn eerste roman. Ik stond als vervanger ingeschreven op de lerarenlijst en het zou niet lang meer duren voor ik gebeld zou worden. In die periode van pas op de plaats, met het boek kant-en-klaar in een lade, las ik het krantenbericht dat met grote koppen op alle voorpagina’s ter wereld verscheen: het akkoord tussen Gorbatsjov, de man van de perestrojka, en voormalig acteur en toenmalig president van de Verenigde Staten, Ronald Reagan, over de afschaffing van bepaalde kernwapens. Doorbladerend naar de cultuurpa- gina’s werd mijn aandacht getrokken door een naam: er was een interview met de uitgeefster Anna Britges. Op dat moment schoten de woorden van oom Luis me weer te binnen.

Bijna een jaar na het overlijden van tante Magdalena, kort na mijn drie- endertigste verjaardag en net nadat ik een baan had aangenomen op een school in een van de buitenwijken van Barcelona, gebeurde er iets heel bijzonders, iets wat mijn leven compleet op zijn kop zou zetten: Anna belde me voor een afspraak. Ze had genoten van mijn roman en wilde hem uitgeven.

Ik stelde me al voor dat mijn boek in de boekhandel lag, op de bestsel- lerlijst terecht kwam. Ik dwaalde door de straten, over de Ramblas, langs

de haven en ik vond alles even prachtig. Met een glimlach op mijn gezicht gebeiteld dacht ik diep over alles na. Ik sloot vrede met alle spookbeelden uit mijn jeugd, in het besef dat dit misschien wel het gelukkigste moment van mijn leven was. Ik weet nog dat ik stilletjes een ruimte opende in mijn geest, waarin ik met mijn oom en tante sprak...

‘Eindelijk, mijn liefste wens is uitgekomen... mijn boek wordt uitgegeven. Het zal in alle boekhandels liggen... iets waarvan ik altijd heb gedroomd. Een droom die we deelden, alle drie. Jij, oom Luis, bent degene die me alles heeft geleerd. Je hebt me liefde voor boeken bijgebracht. Ik weet dat je blij bent, al wil je me niet zien. En jij zult ook blij zijn, tante Magdalena, waar je ook bent. Jullie zijn meer dan ooit in mijn gedachten, in mijn hart... ik wil dit geluksmoment met jullie delen.’

Mijn eerste boek kwam uit in februari 1988, inmiddels eenentwintig jaar geleden, en het werd een succes. Mijn leven nam een wending waarvan ik slechts had durven dromen. Ik kon mijn baan als leraar al na enkele maanden opzeggen. De raderen begonnen te draaien om nooit meer tot stilstand te komen... ik had geen tijd om achterom te kijken. Van de ene op de andere dag was ik een succesvol schrijver geworden. Mijn eerste boek werd in verschillende talen vertaald, in tal van landen uitgegeven en opende de weg naar de volgende romans. Reizen, hotels, promotietours, interviews. Ik ben altijd in hetzelfde appartement blijven wonen, en ik voelde me er prettig. Ik had inmiddels veel meer mensen leren kennen. Ik liet Nona uit in het Hiroshimapark, waar ik net als Nona meerdere vrienden had gemaakt. In de wijk zelf had ik mijn vriendinnen Inma en Concha, met wie ik altijd contact heb gehouden en die stevast een exemplaar van mijn nieuwste boek ontvingen, gesigneerd en wel. Zij pasten op Nona als ik op reis was om een nieuw boek te promoten.

Anna Britges was de beste uitgeefster die een schrijver zich kan wensen: ontwikkeld, beschaafd en zeer gevoelig. Ze wist op een vriendelijke manier nauwkeurig aan te geven wat er aan een manuscript veranderd of aangepast moest worden en in haar handen werd elke tekst een verborgen schat, gedrukt op zijdepapier. We hadden een speciale band. Als ik naast haar zat terwijl ze een hoofdstuk van mijn laatste manuscript redigeerde, was één blik van haar voldoende en hoefde ze vrijwel niets te zeggen om me op een fout te wijzen of me op een idee te brengen waardoor het hele boek beter werd. Ze was de laatste in haar soort en genoot ieders respect. Ik voelde me op mijn gemak bij haar. Haar grote ogen hadden alle aandacht voor je en haar korte, sluike haar verleende haar een zuiverheid die alles wat ze aanraakte glans gaf. Toen ze me laatst vertelde dat ze met pensioen zou gaan, voelde ik me verloren. Ik begreep dat ze het werken

moe was nu ze de zeventig was gepasseerd, maar ik kon me mijn werk niet voorstellen zonder mijn beste lezeres.

Ik kende haar al zo lang... De eerste keer dat ik haar ontmoette, had zij al wat grijze haren en was ik nog een dertiger, maar toen ik haar het manuscript van *Alpha* kwam brengen, vielen me haar glanzend witte haren op en de energie die ze nog steeds uitstraalde, ondanks haar leeftijd. Ik denk dat zij ook aan mij de jaren kon aflezen, aan mijn lichaamshouding en mijn manier van lopen. Ze benadrukte altijd dat zij het vak van de beste op dat gebied had geleerd: Josep Janés, een van de belangrijkste uitgevers die ons land ooit had gekend. Anna is lange tijd zijn assistente geweest. Later, toen hij al in de vijftig was, nam hij haar aan als leerling in de uitgeverij. In minder dan twee jaar maakte de vrouw die nu de mildheid zelve was zich onmisbaar in het dagelijks leven van de uitgever.

Ze had me meer dan eens verteld hoe moeilijk het in die tijd was om boeken uit te geven: het tekort aan papier, de elektriciteit die constant uitviel, de dreigende censuur. Desondanks leerde ze aan de zijde van Janés hoe ze zich onder de moeilijkste omstandigheden staande kon houden, en altijd wanneer ze over hem sprak las ik het verdriet over zijn dood in haar ogen. Hij was omgekomen bij een verkeersongeval. Zijn erfgoed bestond uit meer dan drieduizend boeken en een handelwijze die door velen is geïmiteerd, maar voor Anna was hij vooral degene die haar het vak heeft geleerd en haar een onvoorwaardelijke liefde voor boeken en schrijvers heeft bijgebracht.

IV

Nu zaten we samen tot over onze oren in mijn laatste literaire project. De uitgeverij was van plan om mijn nieuwe boek, *Alpha*, in het voorjaar van 2009 te presenteren. Dat was al over een paar maanden, maar de dood van oom Luis en het bezoek aan de notaris hadden mijn leven ontregeld. De woorden in die brief vormden de aanzet tot een innerlijk proces dat vrijwel ongemerkt in werking was getreden. Ik kon de loop van mijn gedachten niet stopzetten, mijn geest keerde terug naar het verleden. Ik herinnerde me gebeurtenissen, vage beelden, als sprongen in de tijd. Die week zat ik op een ochtend achter de computer en tikte ontelbare keren...

Denk niet dat je geen verleden hebt. De drukpers is ons erfgoed.

Denk niet dat je geen verleden hebt. De drukpers is ons erfgoed.

Denk niet dat je geen verleden hebt. De drukpers is ons erfgoed.

Denk niet dat je geen verleden hebt. De drukpers is ons erfgoed.

Toen de klok twaalf uur sloeg, stond ik op. Mijn besluit stond vast. Er stond voor ruim een week later een afspraak met mijn uitgeefster in de agenda; de publicatiedatum naderde met rasse schreden en we moesten nog een aantal dingen kortsluiten. Ik pakte de telefoon om haar te bellen en de afspraak te vervroegen, het liefst zou ik haar die middag zelf nog spreken. Ik was tot de conclusie gekomen dat zij de enige was die me kon helpen. Zij moest meer van mijn familie weten, van mijn verleden... Het lukte niet. Haar secretaresse vertelde me vriendelijk dat Anna op reis was en pas over een week terug zou zijn. Al die tijd liet de brief van mijn oom me niet los, bleef ik erover piekeren of ik inderdaad terug moest naar het dorp om op zoek te gaan naar de drukpers, en naarmate de datum van de afspraak met Anna dichterbij kwam, kregen de woorden van oom Luis steeds meer betekenis: 'Neem haar in vertrouwen.' Ik had haar jaren gele-

den mijn vertrouwen geschonken, zij was mijn gids en mentor geweest. En al piekerend liet ik de dagen verstrijken tot de ochtend van onze afspraak, waarop ik de deur van mijn appartement achter me sloot en met de brief van mijn oom in mijn hand op weg ging naar haar kantoor.

‘Goedemorgen, Pol. Hoe staat het leven?’ begroette de receptioniste mij. Het grote gebouw waarin de uitgeverij gevestigd was lag in het centrum van Barcelona.

‘Z’n gangetje, dank je. Ik heb een afspraak met Anna.’

‘Ja, ik weet het. Ze zei dat je nieuwe boek bijna af is. Ik ben heel benieuwd.’

‘Ik hoop dat je het mooi vindt.’

‘Als het net zo spannend is als het vorige... Ga maar vast naar boven, ik zal zeggen dat je eraan komt. Tot zo.’

Toen ik de lift uit stapte, stond Anna me al op te wachten. Ze was vriendelijker dan ooit, hartelijk en vol begrip, en hoewel ze me toevertrouwde dat ze een vermoeiende reis had gehad, vond ik haar even opgewekt en energiek als anders.

We liepen haar werkkamer binnen en zodra we zaten, kwam ze ter zake, net als anders.

‘Goed, Pol... ik wil je een voorstel doen inzake je nieuwe boek.’

‘Anna, ik wil eerst iets anders met je bespreken.’

‘O?’

‘Het gaat over deze brief.’

Ik stak mijn arm uit en gaf dat vel papier voor het eerst in een week uit handen. Het gezicht van mijn uitgeefster betrok.

‘Je oom is overleden...’

‘Ik kreeg enkele dagen geleden een telefoontje van de notaris.’

‘Maar...’

‘Nee, hij heeft niemand iets verteld. Ik heb hem niet meer gezien of gesproken voor zijn dood en ik kon ook niet naar de begrafenis.’

Anna zweeg. Ze steunde zwaar op haar bureau om overeind te komen en ineens leek ze oud, alsof de herinneringen, de jaren, plotseling zwaar op haar schouders drukten.

‘Ik weet niet wat ik moet zeggen.’

‘Nou...’

‘Ik kan je nu niets vertellen,’ viel ze me abrupt in de rede. ‘Laat me even nadenken. Ik kan niet...’

Op dat moment werd er op de deur geklopt en kwam er iemand haar kamer binnenlopen. Het was Gema, de marketingmanager, een leuke,

jonge vrouw die ik wel vaker had gesproken. Anna bood haar een stoel aan en deed haar best om het luchtig te houden

‘Komt het misschien niet goed uit?’ vroeg Gema.

Anna gaf me met een blik te kennen dat ze het aan mij overliet.

‘Jawel, jawel, Gema, natuurlijk,’ antwoordde ik. ‘We hebben een brief gekregen van een Amerikaanse uitgever, waarin geen goed nieuws staat. Maar dat is nu niet belangrijk. Kom, hoe zit het met de lancering?’

De bespreking nam al gauw haar gewone loop.

‘Anna heeft me het manuscript laten lezen,’ zei Gema, ‘en ik vind het fantastisch. Het is anders dan anders, vandaar dat ik het ook op een andere manier aan de lezers wil presenteren.’

Anna kon haar ogen niet van me afhouden. Ik zag dat ze onbewust haar vingers kruiste; een gebaar dat ik goed van haar kende. Ze deed het altijd als ze diep nadacht over een voorstel dat ze je wilde doen en een manier zocht om het zo aantrekkelijk mogelijk te verpakken. Dan bracht ze al haar kennis, intelligentie en overredingskracht in het geschut.

‘Toen we beseften dat het om sciencefiction ging, waren we in eerste instantie een beetje uit het lood geslagen. In jouw carrière is het een sprong in het duister, een hele uitdaging. Je hebt nog nooit iets in dat genre geschreven en nu ineens... een radicale ommekeer in stijl en onderwerp, Pol. Maar we begrepen al gauw dat je deze doorbraak nodig hebt, vandaar dat we je willen steunen door dit nieuwe boek ook op een vernieuwende manier te presenteren.’

‘We hebben er goed over nagedacht en alle belangen gewikt en gewogen,’ voegde Gema eraan toe. ‘Het is een risico, maar als het lukt, worden we er allemaal beter van. Het wordt tijd om eens iets nieuws te proberen en jij bijt het spits af.’

‘Wat spannend. Ik ben benieuwd.’

‘Het boek, het werk zelf, het thema, de plot... we vinden het allemaal geweldig,’ verzekerde de marketingmanager me enthousiast.

‘Jouw boek luidt een nieuw tijdperk in,’ zei mijn uitgeefster, terwijl ze bevestigend knikte.

‘Waar hebben jullie het toch over?’

‘Het is diep geheim en dat moet het voorlopig blijven. Maar aangezien jij de auteur bent en we erop kunnen vertrouwen dat je het voor je houdt... Voor zover Gema weet is de concurrentie er ook al heel ver mee, maar de eerste klap is een daalder waard en jouw boek is uitermate geschikt om als eerste steen van dit toekomstproject te fungeren. Gema, aan jou de eer om het hem uit te leggen.’

‘Goed. Samen met een multinational op het gebied van informatica wer-

ken we al een aantal jaren aan verschillende prototypen. Nu is het eindelijk gelukt. We zijn er onlangs in geslaagd om de rechten te verwerven. Jouw roman wordt ons eerste e-boek. Een enorme doorbraak.'

'Een e-boek?'

'Een e-boek, oftewel een digitale uitgave, geschikt voor het lezen op een e-reader. Het is net alsof je een echt boek leest. Het beeldscherm van een e-reader is speciaal ontwikkeld voor het lezen; het is rustig, zodat het niet te vermoeiend wordt. Het ding heeft een standaardformaat, je kunt het zo in je zak meenemen, en het is heel licht. Makkelijk in het gebruik, handig, praktisch... succes verzekerd. Een ware revolutie in de wereld van het boek. We moesten de stap nemen voordat de concurrenten ons voor waren. We zijn ons er terdege van bewust dat er een overgangsfase aan voorafgaat, een korte periode waarin digitale boeken en uitgaven op papier naast elkaar bestaan, maar de vooruitgang, de toekomst, is niet tegen te houden. Daarom hebben we voor *Alpha* gekozen als ons allereerste digitale boek. Het wordt uiteraard ook via internet verspreid.'

Terwijl Gema enthousiast haar verhaal deed, wierp ik een blik op Anna, die al een tijdje over de daken van Barcelona zat uit te staren.

'We krijgen binnenkort het eerste proefmodel van onze e-reader. Ik ben benieuwd wat je ervan vindt. Hij is handig, praktisch en gebruiksvriendelijk. De omslagen van onze e-boeken krijgen een bijzonder ontwerp, een beeldscherm met de titel, de naam van de schrijver, het dankwoord. We gaan ook een soort video maken... O, we moeten snel een datum prikken voor de opnames. Daar kom ik later op terug, want momenteel zijn we nog op zoek naar een geschikte locatie. Het digitale boek is voorzien van allerlei extraatjes die je tijdens het lezen aan kunt klikken: video's, hyperlinks, woordenboeken, muziek die speciaal is aangepast aan het boek, met verschillende versies. De lezer kan zelf het ritme aangeven, bijvoorbeeld als hij naar de volgende bladzijde of het volgende hoofdstuk gaat. Je kunt er beelden of andere links aan koppelen en we zijn van plan een forum op te zetten voor onze virtuele lezers, waarop ze in real time hun ervaringen met elkaar kunnen delen. De tijden veranderen, Pol. In de afgelopen tweeduizend jaar heeft het boek zich telkens aan de tijdgeest aangepast. Maar het allerbelangrijkste is en blijft natuurlijk de inhoud, het verhaal; de woorden blijven hetzelfde... of ze nu in steen zijn gehouwen, in hout of leem zijn gebeiteld, op papyrus, perkament of papier zijn gedrukt of digitaal worden uitgegeven. Vind je het niet geweldig?'

'Jawel, maar...'

‘Bovendien kun je op een e-reader wel honderd boeken kwijt. Maar het jouwe wordt het eerste boek van de collectie.’

‘Ik weet niet wat ik zeggen moet...’

‘We maken er een speciale uitgave van, we werken met verschillende simultane vertalingen. De e-reader heeft de optie om de oorspronkelijke tekst naast de vertaling te leggen... dan kunnen de lezers jouw oorspronkelijke tekst er altijd bij halen.’

Gema bleef enthousiast doorpraten. Ze was een zeer intelligente vrouw met een goede neus voor kansen op de markt en dit apparaat sprak enorm tot haar verbeelding.

Ik luisterde echter al niet meer, ik zat met mijn gedachten bij oom Luis. Ik zag hem glimlachend bij de oude drukpers op zolder staan. In toeval geloof ik niet. Ik ben opgegroeid in een drukkerij en nu zou ik de eerste schrijver van de uitgeverij worden met een digitaal boek; uiteindelijk loopt alles via een bepaald ritme, hoe chaotisch of onbegrijpelijk het aanvankelijk ook lijkt. Onder de laag van de werkelijkheid worden de draden van alle verhalen gesponnen en weer uitgehaald, bedacht ik, terwijl Gema maar doorratelde.

Het duizelde me, al die informatie tegelijk. Het eerste e-boek? Meerdere talen tegelijk? Muziek op het ritme van de tekst? Ik wist niet wat ik ervan moest denken. Het was allemaal net iets te vooruitstrevend voor me.

De massale digitalisering van teksten, bibliotheken en archieven was pas een paar jaar geleden goed op gang gekomen. Via internet konden boeken worden gedownload om op het beeldscherm van de computer of de telefoon te lezen, en er waren al verschillende apparaten op de markt die speciaal ontwikkeld waren voor het lezen ervan. Hoewel de definitieve stap van het klassieke, papieren boek naar de digitale versie nog niet genomen was, wees alles erop dat ons een grote doorbraak te wachten stond. In die zin hadden ze gelijk, want als mijn uitgeversgroep het niet deed, werd het idee opgepikt door een ander, door de concurrentie; de ommekeer zou hoe dan ook niet lang op zich laten wachten.

Mijn boek ging over een wereld waarin lezen en schrijven gedigitaliseerd waren. Het handschrift was in onbruik geraakt. *Alpha* ging over een maatschappij in een nabije toekomst, maar nu mijn fictieve wereld praktisch door de werkelijkheid was ingehaald, gaf me dat een onbestemd, onbehaaglijk gevoel, alsof mijn eigen leven en mijn roman door elkaar liepen. Fictie en realiteit gingen hand in hand. Toch was er op dit moment maar één ding dat me werkelijk bezighield.

Gema beseftte dat ik mijn hoofd er niet bij had en sloot af met te zeggen dat we de details een andere keer zouden doornemen, in alle rust.

Ik kon amper reageren.

‘Prima,’ stamelde ik zachtjes, met mijn ogen strak op de dubbelgevouwen brief op tafel gericht.

‘Ga je erover nadenken?’ vroeg ze, voordat ze het kantoor verliet.

‘Absoluut,’ beloofde ik.

‘Dank je, Pol. Ik hoop dat het plan je aanspreekt, we verwachten er veel van.’

Gema wierp een vluchtige blik van mij naar Anna. Ze voelde wel aan dat er iets aan de hand was, dat we iets belangrijks te bespreken hadden, en ze nam discreet afscheid.

We bleven secondelang zwijgend tegenover elkaar zitten.

‘Ik zit aan je eerste boek te denken, Pol. Inmiddels een jaar of twintig geleden.’

‘Na al die jaren van samenwerking heb ik het gevoel dat we met dit boek een periode afsluiten,’ antwoordde ik koeltjes, ietwat verstoord. Ze wist precies wat ik dacht; ik zat met mijn hoofd bij de brief en kon aan niets anders denken dan aan het geheim dat erin besloten lag.

Anna bleef zwijgen en keek me recht in de ogen: ‘Ik heb mijn besluit genomen. Zodra jouw boek loopt, laten we zeggen over een halfjaar... dan...’

‘Ik geloof er niets van...’ Ik wist waar ze op doelde, maar ik wilde het niet horen. ‘Dat heb je al eerder gezegd en je weet dat...’

‘Deze keer is het menens, Pol. Ik ben moe. *Alpha* is mijn laatste project. Ik wil van mijn rust genieten, reizen, lezen. Ik ben al vijfenzeventig. Ik neem kasten vol goede herinneringen met me mee aan de jaren waarin ik boeken heb uitgegeven, de wereld verhalen heb geschonken. Ik ben er niet één vergeten en straks heb ik tijd om ze allemaal te herlezen, om in alle rust de tekst te savoureren en na te genieten van de momenten die ik samen met een boek heb beleefd toen het nog niets was. Ik wil me alles herinneren, elk moment opnieuw beleven. De uitgeverwereld is mijn wereld niet meer. Ik weet zeker dat de nieuwe tijd geweldige kansen biedt en ook jij moet ervan profiteren, maar mijn tijd is geweest.’

‘Je laat me dus alleen.’

‘Nee, ik blijf bij je tot het einde.’

‘Tot het bittere einde?’

Anna wendde opnieuw haar blik af. Ik kwam bruusk overeind en griste de envelop met de brief van haar bureau. Het was duidelijk. Ik kende haar zo goed. Als ze wilde was ze de koppigste vrouw van de wereld: er was niets aan te doen, ze zou niets loslaten.

‘Hoe vaak heb ik het je al gevraagd, Anna? En nooit, nooit heb je iets over

mijn familie willen loslaten. Jullie hebben me allemaal voorgelogen. Mijn oom en tante en jij. Al die jaren... ik begrijp het niet... Waarom? Nu zijn mijn oom en tante dood. Vertel me de waarheid.'

'Ga schrijven, Pol... schrijf al je herinneringen op. En daarna bel je me. Dan praten we.'

Anna was degene die vertrok, niet ik: ze stond op en liet me alleen achter in haar kamer. Ik werd opnieuw overvallen door het gevoel van leegte dat me de laatste dagen had gekweld, maar haar woorden bleven hangen en veroorzaakten een onbestemd gevoel van onbehagen, vermengd met hoop.

Toen ik het gebouw uit liep, bedacht ik dat ik dit gesprek met mijn uitgeefster in mijn verbeelding al veel eerder had gevoerd. Ik wist zelfs dat haar woorden al jaren op me wachtten...

'Ga schrijven, Pol... schrijf al je herinneringen op...'